

Recenzija

Kapsula: tipologija druge arhitekture

Peter Šenk

Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2015. (Teoretska praksa arhitekture)

Miha Dešman

V okviru knjižne zbirke *Teoretska praksa arhitekture* je letos izšla druga knjiga, in sicer študija fenomena kapsule v arhitekturi modernega obdobja, ki jo je napisal arhitekt Peter Šenk.

Knjiga obravnava drugo arhitekturo, ki je v psihoanalitičnem smislu drugo tiste prve arhitekture, njena kritika, pa hkrati njena resnica in radikalno bistvo. Modernizem je utemeljen na ideji odpora in v arhitekturi se običajno ta odpor potlačuje v želji po monumentalnosti in po večnosti, ki sta bistvo klasične in tudi velikega dela moderne arhitekture. Na simptom potrebe po drugem, začasnem, neformalnem in anti-institucionalnem se je arhitektura odzivala na svojem radikalnem, eksperimentalnem robu. Iskanje drugačnega arhitekturnega pristopa je šlo z roko v roki z iskanjem drugačnega, modernega človeka. Tako je arhitektura lahko postala radikalna. Kapsula je simbol te radikalnosti. Nastala je kot odgovor na potrebo po možnosti boljšega sveta, nato pa je na svoji eksplozivni poti oscilirala med utopijo in pragmatizmom.

Avtor postavi osnovno tezo, da gre tudi pri kapsuli za arhitekturo odpora. Proti institucijam, tradicionalni arhitekturi, konformizmu. Zanima ga osvobajajoči in generativni potencial, ki ga ima kapsula kot materializacija osebnega prostora individualiziranega posameznika. Knjiga je izjemno izčrpna in zgoščena pri teoretski umestitvi koncepta kapsule. Podrobno obravnava razvoj in primere kapsulne arhitekture, pa tudi teoretske podlage in osvetlitve fenomena. Znanstveni enciklopedični pristop je odlika te študije, ki pa jo Šenkova natančnost hkrati dela težje berljivo, saj se nekateri ključni avtorji, koncepti in dela ponavljajo v različnih osvetlitvah. Delo je opremljeno le z najnujnejšimi ilustracijami, kar pa ni pomanjkljivo, saj so v današnjem času digitalne družbe viri dostopni v obliki načrtov, tekstov in fotografij na spletu in v monografijah.

Struktura knjige je klasična, z imeni poglavij, ki odražajo vsebinski lok. Najprej je predstavljen teoretski Okvir, drugo poglavje ima naslov Razvoj, sledi Katalog tipov in njihovih udejanjenj, naslednji del je posvečen Mediju, zaključno poglavje je Koda. Okvir uvede temo, s prikazom ključnih konceptov in terminov: kapsula, nomadizem, druga arhitektura itd. Razvoj in Katalog obsegata večji del knjige in prikažeta zgodovino oblikovanja koncepta kapsule v 20. stoletju kot izrastek in hkrati kritiko modernega projekta. Avtor prikaže širok spekter uporabe, od kriznih in

vojnih razmer do utopičnih hipijevskih komun. Predstavi glavne protagoniste, od Buckminstra Fullerja, Smithsonov, Archigrama in japonskih metabolistov do arhitektov teoretikov Reynerja Banhama, Cedrica Pricea in drugih.

Poglavje Medij se nasloni na Mc Luhanovo teorijo medija kot podaljška človekovega organizma. Kapsulo vidi kot ovoj, ki simulira maternico, kot primordialno zavetje oz. popolnoma individualizirano in s tem celično mobilno enoto sodobnih nomadov, nato pa raziskuje možne aglomeracije teh enot. Če je Laugierjeva primitivna koliba arhetip, ki arhitekturo utemeljuje kot avtonomno umetnost, pa se v času moderne tej želji po izvornem pridruži potreba po standardizaciji, serijski proizvodnji in tehnološki dovršenosti. Arhitektura se poveže z inženirstvom in oblikovanjem in se odpove avtonomiji. Še več, s kapsulno strukturo, ki izpolnjuje zahteve po mobilnosti in fleksibilnosti, se vključuje v pop kulturo in potrošniško družbo.

Koda je najbolj esejistični del knjige, v katerem avtor vrednoti domet koncepta v današnji arhitekturi in družbi. Opozori tako na nevarnost atomizacije kot na potencial obrambe zasebnosti, ki bi lahko oblikovala odgovornejšo, bolj utopično in hkrati bolj heterogeno družbo.

Knjigo bi moral prebrati vsak arhitekt in še posebej študent arhitekture, »ki da kaj nase«. Enciklopedično obravnava pomemben segment arhitekture modernizma, ki kot rob predstavlja pravzaprav enega od jeder gibanja. Z digitalno revolucijo in rastjo pomena ekologije v najširšem pomenu raste tudi potreba po utopiji. Pa tudi po interdisciplinarnosti in povezanosti vseh vidikov človekovega bivanja v svetu, pri čemer je ponovno v središču strateško oblikovanje zavetja kot infrastrukture in hkrati okvira bivanja.

Če bi koncept kapsule osvetlili s slovenskega gledišča, ki ga seveda v knjigi ni, razen umetniškega projekta Marka Peljhana *Makrolab* in Kajzeljevega *Bivaka pod Kotom*, bi lahko pričeli s tematsko številko naše revije: *Soba 25*. V njej so dokumentirane radikalne arhitekturne ideje iz začetka 70-ih, ki so pod vplivom uporniških dogajanj v širokem svetu nastajale v mikrokolju risalnice od znotraj navzven, od teoretskih in projektnih študij do spontanega eksperimentov. Fenomen *Soba 25* je mogoče razumeti v novi luči s pomočjo Šenkove knjige, saj tematizira širšo sliko in ozadje arhitekture, ki je hotela postati antiarhitektura.

KAPSULA: TIPOLOGIJA DRUGE ARHITEKTURE

Peter Šenk

tpa teoretska praksa arhitekture

